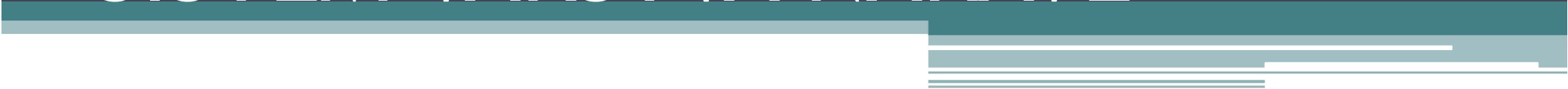

SISTEM VARSTVA NARAVE

Mag. Jelka Kremesec Jevšenak
September 2023

Vsebina

- Uvod
- Temeljna načela ohranjanja narave
- Sistem varstva narave
- Pravni red
- Subjekti varstva narave
- Predmeti in ukrepi varstva narave
- Načrtovanje in financiranje
- Organiziranost varstva narave

Uvod

- Družba – država – pravni red
- Obveznost – državna prisila
- Določenost: pravno pravilo (dispozicija in sankcija)
- Pravni akt – zakon, podzakonski predpis, akt lokalne skupnosti, odločba
- Nadzor nad izvajanjem predpisov

Uvod - Pojmi

- Naravna dediščina – narava – okolje
 - Narava je celota materialnega sveta in sestav z naravnimi zakoni med seboj povezanih ter soodvisnih delov in procesov. Človek je sestavni del narave. Okolje je tisti del narave, kamor seže ali bi lahko segel vpliv človekovega delovanja.
- Naravne dobrine: naravni viri, naravno javno dobro, naravne vrednote
- Deli okolja so tla, mineralne surovine, voda, zrak in živalske ter rastlinske vrste, vključno z njihovim genskim materialom
- Naravno bogastvo
- Biotska raznovrstnost
- Naravna dediščina – kulturna dediščina

Temeljna načela - Ustava RS

- Dolžnost države je skrb za ohranjanje naravnega bogastva
- Vsakdo je dolžan v skladu **z zakonom** varovati naravne znamenitosti in redkosti
- Država in lokalne skupnosti skrbijo za ohranjanje naravne dediščine

Temeljna načela ohranjanja narave

- Temeljna načela varstva okolja:
 - načelo trajnostnega razvoja, celovitosti, sodelovanja, preventive, previdnosti, odgovornosti povzročitelja obremenitve, plačila za obremenjevanje, subsidiarnega ukrepanja, spodbujanja, javnosti, varstva pravic, dopustnosti posegov v okolje in ekološke funkcije lastnine
- Temeljna načela ohranjanja narave:
 - načelo ohranjanja biotske raznovrstnosti, trajnostne rabe sestavin biotske raznovrstnosti, ohranjanja naravnih procesov, varstva naravnih vrednot in obnovitve

Cilji varstva narave

- Ohranitev naravne dediščine: naravnih vrednot in biotske raznovrstnosti
- Ohranitev /stanja oziroma procesov
- Prednostna uporaba pozitivnih ukrepov
- Minimalno poseganje v lastninske pravice
- Prednostna ohranitev osnovne funkcije
- Omogočanje javne dostopnosti
- Ozaveščanje javnosti

UVOD - zgodovina 1

- Varstva narave
 - 1837 – odlok o prepovedi sekanja dreves
 - 1888 – izločitev iz gospodarjenja za dele pragozda na Kočevskem – namen ohranitev medveda in drugih zveri
 - 1896 – zakon o varstvu planike
 - 1921 – spomenica
 - 1922 – naredba vlade: špilje ter rastline in živali

UVOD - zgodovina 2

- 1924 – ustanovitev Alpskega varstvenega parka na podlagi zakupne pogodbe
- 1926 – zavarovanje ptic pevk z lovskim zakonom
- 1946, 1948, 1958 – zakoni o varstvu kulturnih spomenikov in naravnih-prirodnih znamenitosti oz. redkosti
- 1959 – zakon o narodnih parkih
- 1970 – zakon o varstvu narave
- 1981 – zakon naravni in kulturni dediščini

Zakon o ohranjanju narave -1999

- varstveni zakon
- realizacija ustavno naložene obveznosti ureditve varstva naravne dediščine z zakonom
- vzpostavitev celovitega in učinkovitega sistema ohranjanja narave (ohranjanje sestavin biotske raznovrstnosti, ohranjanje naravnega ravnovesja in varstvo naravnih vrednot), na način, ki bo primerljiv z ureditvami drugih držav
- uskladitev s pravom EU
- ureditev vsebin, ki jih je Slovenija dolžna urediti na podlagi sprejetih in ratificiranih mednarodnih konvencij
- vzpostavitev pogojev za učinkovito delovanje sistema varstva narave

Pomen zakona

- ▶ vzpostavil je sistem varstva narave
 - kaj se varuje,
 - kako se varuje,
 - kdo je za kaj odgovoren,
 - določil je sankcije
- ▶ opredelil je obseg javnega interesa
- ▶ določil je odnos do drugih področij
- ▶ določil je subjekte varstva
- ▶ določil je načrtovanje
- ▶ določil je financiranje
- ▶ določil je organiziranost
- ▶ ustanovil je ZRSVN
- ▶ uredil je neposredni nadzor v naravi
- ▶ uredil je status delovanja v javnem interesu na področju ohranjanja narave – varuh narave

Sistem varstva narave

Sistem varstva narave

- Pravni red

- Subjekti varstva / pristojnosti države in lokalne skupnosti

- Predmeti in ukrepi varstva

- Načrtovanje in programiranje varstva

- Organizacija varstva

- Financiranje varstva

Ukrepi varstva narave

- Neposredni ukrepi varstva

- Posredni ukrepi varstva

- Izvedbeni ukrepi varstva

Pravni red

- Celovit sistem pravnih norm:
 - Pravo EU
 - Ustava RS
 - Mednarodne konvencije
 - Slovenski pravni sistem:
 - ❖ Civilno pravo
 - ❖ Kazensko - prekrškovno pravo
 - ❖ Upravno pravo – področje varstva okolja

Pravo EU

- Direktiva o varstvu rastlinskih in živalskih vrst, njihovih habitatov in habitatnih tipih
- Direktiva o varstvu ptic
- Direktiva o živalskih vrstovih
- Uredba o varstvu ogroženih vrst pri trgovini – CITES
- Uredba o prepovedi uporabe pasti stopalk
- Uredba o preprečevanju in obvladovanju vnosa in širjenja invazivnih tujerodnih vrst

Mednarodne konvencije

- Ramsarska konvencija - mokrišča
- Konvencija o svetovni kulturni in naravni dediščini
- Bonska konvencija – selitvene vrste
- Washingtonska konvencija – trgovina CITES
- Konvencija o biološki raznovrstnosti – CBD
- Bernska konvencija – evropske vrste in habitati

Ustava RS

- Dolžnost države je skrb za ohranjanje naravnega bogastva
- Vsakdo je dolžan v skladu **z zakonom** varovati naravne znamenitosti in redkosti
- Država in lokalne skupnosti skrbijo za ohranjanje naravne dediščine
- Lastnino je treba uživati tako, da je zagotovljena njena gospodarska, socialna in ekološka funkcija (zvo)
- Vsakdo ima v skladu z zakonom pravico do zdravega življenjskega okolja
- Država skrbi za zdravo življenjsko okolje, v ta namen zakon določa pogoje in načine opravljanja gospodarskih in drugih dejavnosti, zakon določa v kakšnih primerih in obsegu je povzročitelj v življenjskem okolju dolžan poravnati škodo
- Varstvo živali pred mučenjem ureja zakon

Civilno pravo

- civilno pravo ureja osebna in premoženjska razmerja med pravnimi subjekti na podlagi načela enakopravnosti
- pogodbeno in odškodninsko pravo

Kazensko pravo

- kazensko pravo ureja varstvo temeljnih vrednot in koristi zgodovinsko dane družbe proti nevarnim napadom in ogrožitvam
 - kazniva dejanja zoper okolje, prostor in naravne dobrine (332. do 347. člen: obremenjevanje in uničevanje okolja, nezakonito ravnanja z zaščenimi živalmi in rastlinami..),
 - nedovoljen izvoz in uvoz stvari, ki so naravna vrednota – 218. člen,
 - poškodovanje ali uničenje stvari, ki so naravne vrednote – 219. člen

Prekrškovno pravo

- prekrškovno pravo je kaznovalno pravo
- namen je sankcioniranje ravnanj, ki so škodljiva, vendar manj kot kazniva dejanja
- materialno se prekrški določajo z zakoni, uredbami in odloki
- način pregona - postopek je določen z zakonom o prekrških

PREKRŠKI

Določeni v:

- ZON - 160.,160.a, 161. in 161.a člen,
- ZVPJ - 49. do 54. člen
- ZRPSJ - 28. do 34. člen
- ZTNP – 62. do 65. člen
- ZSPT – 25. do 27. člen
- Predpisi izdani na podlagi ZON, akti o zavarovanju

Upravno pravo

- upravno pravo obsega predpise, ki urejajo organizacijo države in obče javne uprave, delovanje njunih organov in razmerje med posamezniki ter njihovimi organi in organizacijami
- upravno procesno pravo – upravni postopek, upravni spor
- javna uprava zajema vsa tista področja, ki obsegajo urejanje dejavnosti s katerimi se zagotavlja javni interes oziroma javna korist varstvo okolja in narave, urejanje prostora, urejanje voda, gospodarjenje z gozdom, urejanje kmetijskih zemljišč, varstvo in lov divjadi in rib ..

Področje ohranjanja narave

- ✕ Zakon o varstvu okolja –načela in nekatere sistemske rešitve
- Zakon o ohranjanju narave
 - ✕ Zakon o varstvu podzemnih jam, Zakon o TNP, Zakon o Kozjanskem parku, Zakon o RP Škocjanske jame
 - ✕ podzakonski predpisi (uredbe in pravilniki)
 - ✕ predpisi lokalnih skupnosti – akti o zavarovanju
 - ✕ odločbe in soglasja
- Zakoni o gozdovih, o divjadi in lovstvu, o morskem ribištvu, o sladkovodnem ribištvu
- Zakon o vodah
- Zakon o kmetijskih zemljiščih
- drugi zakoni o zdravstvenem varstvu rastlin, veterini in zaščiti živali pred mučenjem

Subjekti varstva

Nosilci pravic in obveznosti:

- Država

- Samoupravne lokalne skupnosti

- Pravne in fizične osebe

Pristojnosti države

- Sprejemanje politike ohranjanja narave
- Sprejemanje ukrepov varstva naravnih vrednot državnega pomena in ukrepov za ohranjanje biotske raznovrstnosti
- Zagotavljanje javne službe ohranjanja narave
- Zagotavljanje nadzora – inšpekcijskega in neposrednega
- Financiranje

Pristojnosti samoupravnih lokalnih skupnosti

- Varstvo naravnih vrednot lokalnega pomena
- Sprejemanje ukrepov varstva
- Zagotavljanje javne službe ohranjanja narave – upravljanje zavarovanih območij
- Financiranje ukrepov varstva

Predmeti varstva

- Narava
- Naravne vrednote
- Biotska raznovrstnost

Narava

- Posegi v naravo se morajo načrtovati in izvajati tako, da ne okrnijo naravo. Okrnitev narave je uničenje naravnih vrednot in porušenje naravnega ravnovesja
- Izbor odločitve v postopkih prostorskega načrtovanja in načrtovanja rabe naravnih dobrin, ki ob približno enakih učinkih izpolnjuje merilo najmanjšega možnega poseganja in v primeru alternativnih tehničnih možnosti ne okrni narave
- Odločitev o širitvi stavbnih zemljišč se lahko sprejme, če v naseljih ni več prostora, infrastrukturne povezave pa ni moč zgraditi v obstoječih koridorjih
- Nosilec posega v naravo ali izvajalec dejavnosti mora delovati tako, da v čim manjši meri posega v naravo ter po zaključku posega ali dejavnosti približa stanje v naravi tistemu stanju, ki je bilo pred posegom

Naravne vrednote

- So deli narave, ki imajo posebne vrednostne lastnosti.
- Obsegajo vso naravno dediščino na območju RS.
- So poleg redkih, dragocenih ali znamenitih naravnih pojavov tudi drugi vredni pojavi, sestavine oziroma deli žive ali nežive narave, naravna območja ali deli naravnih območij, ekosistemi, krajina ali oblikovana narava.
- Določitev in varstvo

Ohranjanje biotske raznovrstnosti

Sestavine biotske raznovrstnosti:

- Prostoživeče rastlinske in živalske vrste ter druge vrste živih organizmov
- Ekosistemi
- Genski material

Zavarovane vrste

Trgovina z ogroženimi vrstami

Varstvo habitatov, habitatnih tipov, ekosistemov

Ukrepi varstva narave

- predpisane posredne in neposredne aktivnosti za doseganje ciljev in namenov varstva narave
- izvajajo jih subjekti varstva
- zagotavljajo jih organi in organizacije, ki so za to zadolžene v sistemu varstva narave

Izvajanje

- Država: aktivno in pasivno
- Lokalne skupnosti: aktivno in pasivno
- ZRSVN: aktivno
- Upravljalci ZO: aktivno
- Nadzor: inšpekcijski, strokovni, neposredni nadzor v naravi (naravovarstveni in prostovoljni nadzorniki)

OHRANJANJE NARAVE - SKRB IN OBVEZNOST VSEH RESORJEV

Način varstva 1

- **VARSTVENE USMERITVE** – usmerjanje dejavnosti, načrtovanja in izvajanja posegov
- **VARSTVENI REŽIMI** - prepovedi ali omejitve ravnanj
 - ✿ Splošne prepovedi ali omejitve = okoljski standard (npr. prepoved namernega vznemirjanja ali poškodovanja rastlin in živali, prepoved vožnje z motornimi vozili v naravnem okolju, prepoved uničevanja podzemnih jam....)
 - ✿ Prepovedi ali omejitve v zavarovanih območjih /lahko tudi omejitev lastninske pravice
- **RAZVOJNE USMERITVE** - spodbujanje ravnanja, ki je za ohranjanje narave koristno

Vrste ukrepov

- Pravni – fizični
- Pravni – glede na vrsto akta: zakonski, podzakonski, akt lokalne skupnosti, konkretni up. akt
- Obvezujoči – prostovoljni
- Stalni –časni
- Neposredni – posredni

Strokovni predlog

- ZRSVN
- Vsebina
- Strokovna odločitev o vzdrževanju obstoječega stanja/varovanju – dopuščanju ali spodbujanju naravnih procesov
- Stanje: Zelenci (ohranja se mokrišče, ne dovoli se zasutje)
- Procesi: alpske reke in potoki (ohranjajo se prodišča)

Neposredni ukrepi

- Pogodbeno varstvo
- Skrbništvo
- Začasno zavarovanje
- Zavarovanje
- Obnovitev
- Označitev v naravi
- Omejitev ravnanj, ki ogrožajo ZŽV
- Omejitev ogledovanja in obiskovanja
- Obveznost ugotovitve prisotnosti obm. z varstv. statusom

Posredni ukrepi

- Naravovarstvene smernice
- Presoje sprejemljivosti vplivov planov
- Presoje sprejemljivosti vplivov posegov na naravo
- Prevlada druge javne koristi
- Naravovarstveno soglasje
- Dovoljenje za poseg v naravo
- Izravnalni in omilitveni ukrepi
- Odprava škodljivih posledic
- Spremljanje stanja

Izvedbeni ukrepi

SAMO NA ZAVAROVANIH OBMOČJIH

- Zakonita predkupna pravica
- Vpis varstvenega statusa za zemljišča na ZO v ZK
- Omejitev pravnega prometa z državno lastnino
- Soglasje UE v prometu z nepremičninami na ZO
- Razlastitev
- Odkup zaradi omejitev lastninske pravice
- Odškodninske odgovornosti države in lokalne skupnosti

Programi in strategije

- Nacionalni program varstva okolja
- Strategija biotske raznovrstnosti
- Strategija ravnanja z rjavim medvedom
- Strategija ravnanja z volkom
- Operativni program upravljanja Natura območij
- Načrti upravljanja zavarovanih območij

Financiranje

- Država
- Samoupravne lokalne skupnosti
- Mednarodna sredstva
- Lastni prihodki upravljavcev zavarovanih območij
- Donacije - ustanove

Organizacija

- Organiziranje dejavnosti ohranjanja narave služi namenom in ciljem ohranjanja narave
- Naloge organov, organizacij in drugih pravnih ali fizičnih oseb se delijo na
 - Oblastne
 - Upravne
 - Strokovne
 - Nadzorne
 - Upravljske

Procesni sklopi pri sprejemanju odločitev - upravljanju

- Zbiranje podatkov
- Ugotavljanje stanja – problema in oblikovanje možnih rešitev glede na cilje in namene ON
- Predlog rešitve: strokovni in upravni
- Sprejem odločitve
- Izvajanje
- Preverjanje učinkovitosti sprejete rešitve glede na cilj in morebitni predlog spremembe rešitve

Organi in organizacije

- Državni zbor RS
- Vlada RS
- Ministrstvo za naravne vire in prostor
- Druga ministrstva z inšpektorati
- FURS
- Zavod RS za varstvo narave
- upravljavci zavarovanih območij
- Zavod za gozdove RS
- drugi javni zavodi: za ribištvo..

Ministrstvo za naravne vire in prostor

- Direktorat za naravo:
 - Sektor za biotsko raznovrstnost
 - Sektor za naravne vrednote in zavarovana območja
 - Sektor za upravne zadeve s področja narave
 - Sektor za rudarstvo
- Inšpektorat RS za naravne vire in prostor

Javna služba ohranjanja narave

- Dejavnost javne službe ohranjanja narave je ohranjanje sestavin biotske raznovrstnosti, varstvo naravnih vrednot in upravljanje zavarovanih območij
 - ZRSVN skrbi za ohranjanje sestavin biotske raznovrstnosti in varstvo naravnih vrednot
 - Z ZO upravljajo upravljavci zavarovanih območij

Upravljavci ZO

- ▶ Ožja ZO: Naravni spomenik, Naravni rezervat in Strogi naravni rezervat
- ▶ Širša ZO: krajinski, regijski in narodni park
- ▶ Ustanovitelj lahko sam neposredno upravlja ZO v organizacijski enoti, režijskem obratu, ustanovi v ta namen javni zavod, poveri upravljanje javnemu zavodu, ki je ustanovljen z namenom usmerjanja trajnostnega gospodarjenja z naravnimi dobrinami ali podeli koncesijo za upravljanje
- ▶ en javni zavod lahko upravlja z več ZO
- ▶ ZRSVN lahko tudi upravlja z ZO

Upravljaljenci državnih zavarovanih območij

- MNVP, Direktorat za naravo, Sektor za naravne vrednote in ZO – režijski obrat NR Zelenci
- Javni zavodi:
 - Triglavski narodni park
 - Kozjanski park
 - Regijski park Škocjanske jame
 - Krajski park Goričko
 - Krajski park Kolpa
 - Krajski park Ljubljansko barje
 - Krajski park Strunjan
- Koncesionarji:
 - Krajski park Sečoveljske soline – Soline d.o.o.
 - Naravni rezervat Škocjanski zatok – DOPPS

Upravljaljenci lokalnih zavarovanih območij

- Javni zavod Notranjski regijski park – Občina Cerknica
- Koncesionar Logarska d.o.o.
- KP Tivoli, Rožnik, Šišenski hrib
- KP Pivška jezera

Nevladne organizacije

- Društva
 - Strokovna in ljubiteljska
 - Status delovanja v javnem interesu
- Ustanove
- Zavodi
- Civilna iniciativa

nadzor

- Inšpekcijski
- Strokovni
- Neposredni nadzor v naravi

INŠPEKCIJSKI NADZOR

- Nad izvrševanjem določb ZONa, predpisov, konkretnih upravnih aktov oziroma ukrepov, izdanih na njegovi podlagi izvajajo inšpektorji, pristojni za ohranjanje narave
- Tudi lovski inšpektorji, če gre za živalske vrste
- Vožnja z vozili na motorni pogon v naravnem okolju tudi gozdarski, lovski, ribiški in kmetijski inšpektorji

Strokovni nadzor

- sodelovanje predstavnikov organizacije, pristojne za ohranjanje narave, v strokovnih svetih upravljavcev zavarovanih območij, če upravlja z zavarovanim območjem javni zavod, oziroma na drugačen način, ki mora biti določen v aktu o zavarovanju, če je za upravljanje zavarovanega območja podeljena koncesija ali če z zavarovanim območjem neposredno upravlja ustanovitelj;
- izvajanje strokovnega nadzora pri izvajanju posegov v naravo, kadar se pričakuje odkritje naravnih vrednot;
- potrditev ustreznosti izvedenega omilitvenega ali izravnalnega ukrepa oziroma vmesnih faz izvajanja teh ukrepov, če je tako določeno v predpisu ali konkretnem pravnem aktu;
- izvajanje strokovnega nadzora pri upravljanju zavarovanih območij glede doseganja varstvenih ciljev;
- nadzor nad uporabo strokovnih metod in postopkov pri izvajanju naravovarstvenih nalog.

Neposredni nadzor v naravi

- Namen
- Obseg
- Način izvajanja – institucionalno in prostovoljno
- Pooblastila
- Organizacija izvajanja - del javne službe
ohranjanja narave –upravljavci ZO, MNVP, ZG

Vsebina namen in vloga

- Neposredni nadzor v naravi nad spoštovanjem prepovedi ZON in na njegovi podlagi izdanih predpisov
- Zagotavljanje neposrednega nadzora
- Prisotnost na terenu
- Ozaveščanje javnosti
- Vključevanje zainteresirane javnosti
- Inšpekcijski nadzor – naravovarstveni nadzor

Pravne podlage - I

- ZON neposredno
 - Uredba o strokovnem usposabljanju in preverjanju znanja naravovarstvenih in prostovoljnih nadzornikov
 - Pravilnik o službenem znaku, izkaznici in uniformi naravovarstvenih in prostovoljnih nadzornikov
 - *Pravilnik o usklajenem izvajanju naravovarstvenega nadzora - v pripravi*

Pravne podlage - II

- Zakon o varstvu podzemnih jam
- Zakon o TNP, Zakon o NR Škocjanski zatok, Zakon o Kozjanskem parku, Zakon regijskem parku Škocjanske jame
- Uredbe o ustanovitvi zavarovanih območij (KP Goričko, KP Ljubljansko barje, KP Strunjan, KP Sečoveljske soline, KP Kolpa, NR Škocjanski zatok
- Drugi podzakonski akti, ki urejajo varstvo naravnih vrednot in biotske raznovrstnosti
- Predpisi lokalnih skupnosti – akti o ustanovitvi zavarovanih območij
- Drugi zakoni – Zakon o prekrških

Nadzor nad izvajanjem varstvenih režimov

- Pravila ravnanja in varstveni režimi
- Določeni so v:
 - Splošnih pravnih aktih: zakonih, podzakonskih aktih in aktih samoupravnih lokalnih skupnosti
 - Zakonodaja EU
 - Konkretnih pravnih aktih: dovoljenjih, soglasjih

Organiziranost

- Organizacija izvajanja: MNVP - Direktorat za naravo – Sektor za naravne vrednote in ZO
 - Inšpektorat RS za naravne vire in prostor
- Sodelujejo:
 - druga ministrstva – MKGP (lovski in ribiški nadzorniki)
 - Zavod RS za varstvo narave – strokovni nadzor
 - Nevladne organizacije – prostovoljni nadzorniki

Pravila ravnanja in varstveni režimi

- Absolutne ali relativne prepovedi
- Vrstno in območno varstvo
- Ugotavljanje ogroženosti
- Conacija – varstvena območja
- Ožja zavarovana območja v širših zavarovanih območjih
- Vplivno območje
- Konkretizacija v načrtu upravljanja

Organiziranost

- Neposredni nadzor zagotavljajo:
 - Na zavarovanih območjih upravljavec zavarovanih območij
 - Zunaj zavarovanih območij MNVP
 - Osebe javnega prava na območjih naravnih dobrin: Zavod za gozdove

Zaključek

- Doseganje zastavljenih ciljev na področju varstva narave
- Delovanje na podlagi in v skladu z zakonom
- Učinkovita in prijazna državna uprava

Hvala za pozornost

